

«Ο Τρότσκι, ο Μπρετόν και η αδελφή μου»

της Παρής Σπίνου

«Καλοϊσμός» λέγεται η νέα μανία που εξαπλώνεται στην Αμερική και η ιέρεια που λατρεύεται είναι η Φρίντα Κάλο, που έζησε μια σύντομη, όμως έντονη και ξεχωριστή ζωή.

Αιχμή του δόρατος είναι οι νέες βιογραφίες και η ταινία της Σάλμα Χάγιεκ για την κορυφαία μεξικανή ζωγράφο (θα προβληθεί σύντομα και στην Ελλάδα), που κατόρθωσε να ολοκληρώσει το φιλμ έπειτα από επίμονες προσπάθειες επτά χρόνων. Αν πέρυσι το «Μουλέν Ρουζ» έκανε μαστ τις δαντέλες, φέτος οι μόδιστροι θέλουν να μετατρέψουν τις γυναίκες σε αγέρωχες μεξικάνες με πολύχρωμα πτυχωτά φορέματα, βελούδα, πλεξούδες στα μαλλιά και κοσμήματα σε αζτέκικο στυλ.

Και όχι μόνο: η Μαντόνα γίνεται φανατική συλλέκτρια των έργων της Κάλο, τα οποία δημοπρατούνται στους Κρίστις και στους Σόθμπις. Οι εκθέσεις που περιοδεύουν από τη Νέα Υόρκη ως τη Ρώμη προσπαθούν να τη συνδέσουν με τη μεξικανική τέχνη του 20ού αιώνα ή με τον σουρεαλισμό.

Η ζωή της εμπνέει μιούζικαλ, όπερες, μπαλέτα. Ακόμα και ο εκκεντρικός εικαστικός Γιασουμάσα Μοριμούρα μεταμφιέστηκε σε Φρίντα Κάλο για ένα χάπενινγκ με θέμα τον πόνο και την ελπίδα...

Στα δεκάδες λευκώματα που προτείνουν γνωριμία με την τέχνη της προστίθενται οι βιογραφίες, με πιο αξιόπιστες αυτές των Χάιντεν Χερέρα, Μάρθα Ζαμόρα, Ρόντα Ζαμί (εκδόθηκε το 1996 στα ελληνικά από τον Λιβάνη). Μια ακόμα μυθιστορηματική βιογραφία, απόσπασμα της οποίας προδημοσιεύουμε σήμερα,

θα κυκλοφορήσει σε λίγες μέρες από τα «Ελληνικά Γράμματα» με τίτλο «Φρίντα» και την υπογράφει η αδερφή της Φρίντα Κάλο, Μπάρμπαρα Μουχίτα. Η Μουχίτα είχε το προνόμιο να γνωρίζει πολλές από τις προσωπικότητες που συναναστράφηκε η αδερφή της, ενώ παράλληλα διατηρούσε ερωτική σχέση και με το σύντροφο της Κάλο, επίσης διάσημο μεξικανό ζωγράφο Ντιέγκο Ριβέρα.

Ο ψηλός και σωματώδης Ριβέρα ήταν πάθος ζωής της μικροκαμωμένης Κάλο - σε έναν πίνακά της ζωγράφισε το πρόσωπό του στο μέτωπό της. Εκτός από την τέχνη τους ένωνε και ο... Ζαπάτα, σε σημείο η Κάλο να αλλάξει τη χρονολογία γέννησής της για να ταυτίζεται με την αρχή της μεξικανικής επανάστασης. Πάντως, ο γάμος τους ήταν επεισοδιακός:

«Εμφανίστηκαν στο δικαστήριο και έκαναν το γάμο μπροστά σε δικαστή. Πολύ επαναστατικό στιλ. Πιστοί στις κομμουνιστικές, αντιεκκλησιαστικές αρχές τους...», περιγράφει στο βιβλίο της η Μουχίτα.

«Η Φρίντα δεν φόρεσε καν νυφικό, ήταν πολύ μπουρζουάδικο. Μετέτρεψε την όλη τελετή σε πολιτική δήλωση και έδειξε την αλληλεγγύη της στο λαό. Δανείστηκε ρούχα από την υπηρέτρια... Φούστα, μπλούζα κι ένα reboso - ένα είδος σάλι που φοράνε οι φτωχές στο Μεξικό... και, για επιπλέον εντύπωση, κάπνιζε κατά τη διάρκεια της τελετής. Ο Ντιέγκο φορούσε ένα απλό κουστούμι χωρίς γιλέκο. "Ήταν ένα αστείο", είπε αργότερα ο μπαμπάς. "Ένα αστείο! Πώς ήταν δυνατόν να τα πάρει κανείς στα σοβαρά όλα αυτά;"».

Η ίδια ανατρεπτική διάθεση χαρακτήριζε και το πέρασμά τους από την Αμερική, στις αρχές της δεκαετίας του '30. Ο Ριβέρα ζωγράφιζε στα κτίρια των Ροκφέλερ και των Φορντ τεράστιες τοιχογραφίες σε ύφος ρεαλιστικού σοσιαλισμού, θεωρώντας ότι υπονομεύει τον καπιταλισμό εκ των έσω. Σύχναζαν όμως και σε κοσμικές εκδηλώσεις: «Μια άλλη φορά ήταν καλεσμένοι σε μια εκδήλωση στο Καλλιτεχνικό Ινστιτούτο», αναφέρει η αδερφή της.

«Υπήρχε μια σειρά υποδοχής και η Φρίντα στεκόταν δίπλα στον Ντιέγκο, φορώντας ένα μεταξωτό Τεχουάνα και δαχτυλίδια σε κάθε δάχτυλο. Οι κοσμικές κυρίες περνούσαν από τη σειρά για να χαιρετήσουν και της έλεγαν πράγματα όπως: «Ω!

Μου αρέσει πάρα πολύ η δουλειά του άντρα σας!» Και η Φρίντα απαντούσε με άνεση: «Σας ευχαριστώ πολύ.»

Μετά εξήγησε, με την πιο γλυκιά φωνή της, πως «Εγώ νόμιζα ότι αυτό έπρεπε να πω! Νόμιζα ότι ήταν κάτι σαν "Είστε πολύ ευγενική". Τουλάχιστον έτσι μου είχε πει ο άντρας μου...»

Η Κάλο ήταν και μια γυναίκα με ελεύθερο πνεύμα, αντικομοφορμίστρια, που δεν έκρυβε τις ερωτικές της σχέσεις και με τα δυο φύλα. Ανάμεσά τους και σημαντικές προσωπικότητες της εποχής, από τον Τρότσκι και τον Μουρέι μέχρι τη γυναίκα του Μπρετόν. Στο σπίτι τους, την Κάσα Ασούλ, που σήμερα είναι μουσείο, άναβαν οι συζήσεις και τα ειδύλλια. Εκεί έφτασε το 1937 ο Λέον Τρότσκι κνηνημένος από τον Στάλιν. Αμέσως εντυπωσιάστηκε από την καταπληκτική οικοδέσποινα, αυτή όμως τον χρησιμοποίησε για να τιμωρήσει τον Ριβέρα για τις απιστίες του.

Όπως γράφει στο βιβλίο της η Μουχίτα: «Η Φρίντα και ο γερο-Λεόν έμοιαζαν με σχολιαρόπαιδα. Εκείνος της έδινε κρυφά σημειώματα. Τα έκρυβε μέσα σε βιβλία και της τα έδινε όταν καληνυχτίζονταν. Αλλά η Φρίντα γινόταν όλο και πιο προκλητική... Χασκογελούσε και φλέρταρε και έστελνε φιλιά στον Λεόν από την άλλη άκρη του τραπεζιού... Η σχέση τους δεν κράτησε πολύ. Η Φρίντα δεν τον αγαπούσε... Ο Ντιέγκο έμαθε για το δεσμό τους... Τα έβαλε με τον Τρότσκι. Τον είπε "Ιούδα". Όμως δεν ήταν σε θέση να συνεχίσει τη διένεξη με τον Τρότσκι. Είχε ήδη προβλήματα με τους σταλινικούς και δεν μπορούσε να έχει και τον Τρότσκι εχθρό του. Στο τέλος κατάφεραν να διατηρήσουν μια ήπια ατμόσφαιρα ανάμεσά τους αν και δεν ξανάγιναν φίλοι».

Την ίδια εποχή επισκέφτηκε το Μεξικό και ο Αντρέ Μπρετόν. «Τον πήγαν παντού κι εκείνος είπε ότι οι πίνακες της Φρίντα ήταν το απαύγασμα του σουρεαλισμού», συνεχίζει η Μουχίκα. «Η Φρίντα, όμως, σιχαινόταν τον Μπρετόν. Ήταν αφοσιωμένος στον εαυτό του, έλεγε, και πάντα πετούσε διάφορες σοφίες που ακούγονταν πολύ εντυπωσιακές».

Η Κάλο σίγουρα δεν ασπαζόταν τον χαρακτηρισμό σουρεαλίστρια. «Ζωγραφίζω τη δική μου πραγματικότητα», έλεγε. Το πρόσωπο και το σώμα της έγιναν φετίχ στα

έργα της. Τα πορτρέτα της με τα σμιχτά φρύδια, το διαπεραστικό βλέμμα, τα κατακόκινα χείλη εναλλάσσονται με θέματα που σοκάρουν: Κομμένα χέρια και ανθρώπινα μέλη, μια μεγάλη καρδιά που αιμορραγεί. Ένας ανθρώπινος σκελετός στην οροφή του κρεβατιού της. Το κεφάλι της προβάλλει μέσα από ένα γυμνό γυναικείο σώμα - η ίδια είχε αποβάλλει πολλές φορές.

Γεγονός είναι πως άντεξε πολλά βάσανα, από νωρίς. Στα έξι της αρρώστησε από πολυοεμελίτιδα με αποτέλεσμα το ένα της πόδι να ατροφήσει. Ένα δυστύχημα με λεωφορείο, ήρθε στα 18 της να προσθέσει κι άλλες πληγές: η Φρίντα βρέθηκε γυμνή ανάμεσα στα σίδερα που είχαν διαπεράσει τα πόδια, τη σπονδυλική στήλη και τη λεκάνη της. Ένα κουτί με μπογιά έπεσε πάνω της από τις αποσκευές και τη σκέπασε με χρυσό χρώμα... Έμοιαζε με ζωντανό γλυπτό.

Πάνω από 30 επιχειρήσεις άφησαν τα σημάδια στο σώμα της, που κατέρρευε σταδιακά, ενώ οι γιατροί προσπαθούσαν να «συγκολήσουν» με σίδερα, γύψους και κορσέδες. Χωρίς να χάσει το θάρρος της πήγαινε ακόμα και με ασθενοφόρο στις εκθέσεις της. Στο τέλος της ζωής της έκανε τον κομμουνισμό θρησκεία: Μέχρι και τον Μαρξ ζωγράφισε σαν θαυματοποιό που τη βοηθάει να περπατήσει, στο έργο «Ο μαρξισμός θα δώσει υγεία στους αρρώστους». Ο τελευταίος της πίνακας ήταν μια νεκρή φύση με κατακόκκινα, ώριμα καρπούζια και πάνω τους έγραψε: «Ζήτω η ζωή»!

Σαν ένα ίχνος στο άπειρο

Η βραβευμένη με «Χρυσό Φάρο» Λίζη Καλλιγά μιλάει για το εικαστικό της σύμπαν

Της ΦΩΤΕΙΝΗΣ ΜΠΑΡΚΑ

Απολαμβάνει, ίσως, τη «σημαντικότερη και συγκινητικότερη» στιγμή της εικαστικής της πορείας με την αυθεντική χαρά ενός μικρού παιδιού. Στο φωτεινό σπίτι της στου Φιλοπάππου, λίγο μετά την παραζάλη των βραβεύσεων και των τιμών στην Αίγυπτο, η Λίζη Καλλιγά μάς δείχνει στον ηλεκτρονικό υπολογιστή φωτογραφίες από το ελληνικό περίπτερο της 23ης Μπιενάλε της Αλεξάνδρειας. Εκεί όπου η ίδια και ο Νίκος Αλεξίου εκπροσώπησαν τη χώρα, φέρνοντας πίσω τον «Χρυσό Φάρο», το κορυφαίο βραβείο της διοργάνωσης, που γιορτάζει φέτος τα πενήντα χρόνια από την θεσμοθέτησή της.

Και μπορεί η Λίζη Καλλιγά να απέσπασε το κορυφαίο βραβείο για το έργο της, ωστόσο θεωρεί ότι η ελληνική συμμετοχή διακρίθηκε στο σύνολό της τόσο εξαιτίας της ποιότητας των έργων όσο και χάρη στην οργάνωση της επιτρόπου Χριστίνας Πετρινού, «που έδωσε τον καλύτερο εαυτό της». Σε λίγους μήνες, από τις 15 Μαρτίου θα δούμε κι εδώ, στο νέο κτίριο του Μουσείου Μπενάκη, την ελληνική συμμετοχή στην Μπιενάλε της Αλεξάνδρειας.

Η Λίζη Καλλιγά δημιουργεί το εικαστικό της σύμπαν τα τελευταία 25 χρόνια. Αθόρυβα, αλλά με μια ζηλευτή συνέπεια και συνέχεια στο έργο της. Αν και προέρχεται από οικογένεια που έχει μεγάλη σχέση με τις τέχνες εδώ και πάρα πολλά χρόνια, η ίδια άργησε κάπως να ξεκινήσει. Με παππού ζωγράφο, μητέρα ζωγράφο και θείο τον περίφημο τεχνοκριτικό και διευθυντή της Εθνικής Πινακοθήκης Μαρίνο Καλλιγά, ήταν φυσιολογική εξέλιξη.

Ως διάκριση της ελληνικής συμμετοχής στο σύνολό της, εκτιμά η Λίζη Καλλιγά τη βράβευσή της στην Μπιενάλε της Αλεξάνδρειας

«Ήμουν 32 ετών όταν αποφάσισα να δώσω εξετάσεις στη Σχολή Καλών Τεχνών. Παντρεύτηκα σε πάρα πολύ μικρή ηλικία, απέκτησα τρία παιδιά και όταν ολοκληρώθηκε ο κύκλος του γάμου μου με ένα διαζύγιο, αποφάσισα ότι ένα νέο ξεκίνημα για μένα θα ήταν η Σχολή Καλών Τεχνών». Δεν έπεσε καθόλου έξω. Επέλεξε το εργαστήριο χαρακτηριστικής του Γραμματόπουλου, αποφοίτησε το 1980 και έκτοτε «ασχολούμαι ας πούμε με τα σύγχρονα μέσα, φωτογραφία, βίντεο, χωρίς ν' αφήνω ποτέ το μολύβι και το χαρτί. Σχεδιάζω πάντα».

Μπορεί να μην ήξερε όταν επέλεγε τη χαρακτηριστική το γιατί, στην πορεία όμως και μέσα από το έργο της φάνηκε ξεκάθαρα η αιτία. Αν κάτι διατρέχει τη δουλειά της ήδη από τα χρόνια των σπουδών της στην ΑΣΚΤ μέχρι σήμερα, είναι η έννοια του ίχνους. «Το ίχνος που είναι το αποτύπωμα μιας πράξης, παρουσίας και διαδρομής στον χρόνο. Το ίχνος που μεταβάλλει το χρόνο σε ύλη, σε κάτι ορατό. Το ίχνος που είναι η φυσική παρουσία, η επιβεβαίωση του ανθρώπου στον ρέοντα και άπιαστο χρόνο», όπως λέει η ίδια.

Το άλλο κύριο συστατικό στη δουλειά της είναι το φως. Η σχέση του φωτός και του σκοταδιού αναπτύσσεται και χαρακτηρίζει το έργο της, με κορυφαία στιγμή τούς βραβευμένους στην Αλεξάνδρεια «Κολυμβητές» (1997-2003), τις τέσσερις μεγάλων διαστάσεων (122x190) ασπρόμαυρες φωτογραφίες αλλά και το βίντεο «Πρωινό Φως» (2004), που εκτίθεται στο Ελληνικό Ίδρυμα Πολιτισμού της Αλεξάνδρειας.

Οι φωτογραφίες τραβήχτηκαν ένα καλοκαίρι στις Σπέτσες, όπου περνάει μέρος της ζωής της η καλλιτέχνις. Παρατηρώντας τους κολυμβητές της παραλίας του Αγίου Νικολάου, ανακάλυψε ένα ιδιαίτερο φυσικό φαινόμενο. Το φως του ήλιου για λίγα λεπτά γίνεται τόσο ισχυρό ώστε αναιρεί τη χρωματική γκάμα και μαυρίζει την επιφάνεια της θάλασσας. Αυτό που απομένει είναι κάποια λαμπερά σημεία πάνω στο νερό. Και το μικροσκοπικό κεφάλι του κολυμβητή, ή η κίνησή του στο νερό, σαν ένα ίχνος μέσα στο άπειρο.

«Μια φευγαλέα στιγμή, ένα φυσικό φαινόμενο φωτός, παράγει εικόνες συμπαντικές όπου ο άνθρωπος γίνεται πλανήτης, μαύρη τρύπα, γαλαξίας μόνο με το ίχνος του πάνω στην επιφάνεια της θάλασσας. Το Σύμπαν σε βάζει σε μια διαδικασία να σκέφτεσαι ότι τα πάντα είναι ρευστά. Εμείς μπορούμε μέσα από την επιστήμη να

συλλάβουμε κάποιες μόνο πτυχές του. Στη δουλειά μου ίσως αυτό που κάνω είναι ότι προσπαθώ να αντικειμενικοποιήσω αυτή την αίσθηση της συνεχούς ροής και ταυτόχρονα να τη σέβομαι. Τη δέχομαι, δεν θέλω να την παγώσω και απλώς προσπαθώ ως καλλιτέχνης να την καταλάβω. Να της δώσω μορφή, να την κάνω εικόνα».

«Εκείνο που με μαγεύει είναι αυτή η συνέχεια των πραγμάτων που είναι πολύ έντονη στην Ελλάδα. Η συνέχεια μέσα στους αιώνες, αυτή η ιστορία και το αιώνιο της ιστορίας του ανθρώπου και της ανθρώπινης ψυχής, στην οποία πολλά αλλάζουν -οι άνθρωποι, οι τόποι- αλλά κάποια είναι πάντα εκεί. Είναι όλα εκεί, η ιστορία σου, τα παιδικά σου χρόνια».

Η νέα δουλειά της Μανταλίνας Ψωμά στη Ρεβέκκα Καμχή

Ο ρεαλισμός είναι επικοινωνία

Της ΦΩΤΕΙΝΗΣ ΜΠΑΡΚΑ

Τη ζωγραφική της Μανταλίνας Ψωμά δεν την ξεχνάς. Σε μαγνητίζουν τα γεμάτα συναισθήματα αλλά αρυτίδωτα ανθρώπινα πρόσωπα που κυριαρχούν σε σχεδόν κάθε έργο της. Ανθρώπινες φιγούρες, τελείως ξένες με το περιβάλλον στο οποίο τοποθετούνται, προκαλούν στον επίμονο θεατή τους την αίσθηση της οικειότητας. Δεν είναι απλώς πρόσωπα, ούτε χαρακτήρες. Δεν μαρτυρούν την κοινωνική προέλευσή τους, δεν έχουν επάγγελμα. Συμπυκνώνουν, όμως, στο κουκλίστικο παρουσιαστικό τους τις διαφορετικές ψυχολογικές καταστάσεις ενός ανθρώπου: απελπισία, μοναξιά, λύπη,

χαρά.

Και είναι αυτή η αντίθεση που έχει τεράστια σημασία για τη ζωγράφο τους. «Προσπαθώ να συλλάβω το ανικανοποίητο της ανθρώπινης ύπαρξης. Σε κάθε τι υπάρχει πάντα και το αντίθετό του, τη χαρά διαδέχεται η λύπη. Ωστόσο, ξέρουμε ότι όλα είναι εφήμερα και φθαρτά. Κι αυτό κάνει τη ζωή μας τόσο ενδιαφέρουσα, αλλά και τόσο τραγική», εξηγεί η Μανταλίνα Ψωμά που παρουσιάζει (έως τις 10/11) τη νέα της δουλειά στον προσωρινό χώρο της Ρεβέκκας Καμχή στο Γκάζι (Κωνσταντινουπόλεως 44).

Πάντα την ενδιέφερε ο άνθρωπος. Από μικρή ζωγράφιζε τα πορτρέτα των δικών της, οπότε ήταν φυσιολογική εξέλιξη η παρουσία της σε ηλικία 13 ετών στο εργαστήρι μιας ζωγράφου, φίλης των γονιών της. Όταν τελείωσε το σχολείο και καθώς μιλούσε πολύ καλά τα γερμανικά βρέθηκε στο Βερολίνο και στην Ανώτατη Σχολή Καλών Τεχνών. Ήταν στα μέσα της δεκαετίας του '80 και η γερμανική μεγαλούπολη

ενθουσίασε τη νεαρή φοιτήτρια. Όταν ολοκλήρωσε και το μεταπτυχιακό της, άρχισε η πρώτη... κρίση.

«Όσα πιο πολλά βλέπεις και μαθαίνεις τόσο πιο πολύ κομπλάρεις. Η πρώτη σοβαρή δουλειά μου ήταν η διπλωματική για το μεταπτυχιακό. Και ήταν ρεαλιστική ζωγραφική. Οι περισσότεροι με περνούσαν για τρελή! Αρχές της δεκαετίας του '90 κανείς στη Γερμανία δεν ασχολιόταν με τον ρεαλισμό. Κι εγώ, παρ' όλο που ένιωθα ότι κάτι με τραβάει προς τα εκεί, τον φοβόμουν τον ρεαλισμό, οπότε προσπάθησα να δουλέψω αφηρημένα. Δεν τα κατάφερα και πέρασαν πολλά χρόνια μέχρι να αποδεχτώ τον εαυτό μου. Όταν πια συνειδητοποίησα ότι ο μόνος τρόπος για να επικοινωνήσω, να γεφυρώσω αυτά που νιώθω είναι ο ρεαλισμός, απελευθερώθηκα». Το 2000 επέστρεψε στην Αθήνα, όπου και διαμένει μόνιμα.

Δανείζεται τα μοντέλα της από τα περιοδικά, τον κινηματογράφο, αλλά και τον περίγυρό της. Πάντα ξεκινάει ψάχνοντας τα μοντέλα της. Στη συνέχεια τα δουλεύει στον υπολογιστή της και τυπώνει ύστερα από μεγάλη επεξεργασία το προσχέδιό της. Αυτό λειτουργεί όπως το σκίτσο για το ζωγραφικό της έργο.

«Δεν θέλω να υπάρχει τίποτα το τεχνητό πάνω στον πίνακα. Θέλω η έντασή του να βγαίνει από το περιεχόμενό του, από την έκφραση του προσώπου, του ματιού ή του στόματος, από τις εσωτερικές καταστάσεις με τις οποίες ο θεατής δύναται να ταυτιστεί».

Τελευταία άρχισε να ανακαλύπτει και το ελληνικό τοπίο. Τόσα χρόνια στο Βερολίνο δεν είχε την ευκαιρία να ταξιδέψει στην Ελλάδα. Στην έκθεσή της παρουσιάζει κάποιες πρώτες φωτογραφίες που τράβηξε στην Αρκαδία ή την Καλαμάτα. Κι εδώ, όμως, οι ήρωές της μοιάζουν να είναι εγκλωβισμένοι στο περιβάλλον τους. Έχεις την αίσθηση ότι αισθάνονται περίεργα εκεί... Είναι, πάλι, αυτή η «αντίθεση μεταξύ του πολύ οικείου και ταυτόχρονα του τρομερά ξένου που αισθάνεται ο σύγχρονος άνθρωπος μέσα στο περιβάλλον». Και στη ζωή, θα προσθέταμε εμείς.

Από το Ιράν - για όλες τις γυναίκες

Της απεσταλμένης μας ΒΕΝΑΣ ΓΕΩΡΓΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

Ένας Ιρανός τραγουδάει ένα γλυκερό αισθηματικό τραγούδι ανεβασμένος σε σκηνή. Κάτω το ακροατήριο, αυστηρά ανδρικό, τον ακούει μαγεμένο και στο τέλος τον αποθεώνει.

Ακριβώς δίπλα, σε γειτονική οθόνη, μια μαύρη γυναικεία φιγούρα, γυρισμένη πλάτη στο φακό, ακίνητη, ατενίζει μια άδεια πλατεία. Όταν ξαφνικά αρχίζει κι αυτή να τραγουδάει, γίνεται το θαύμα. Ήχοι άγριοι, παθιασμένοι, μαγικοί, μυστηριακοί, έξω από τα ανθρώπινα και τα ανδρικά. Κανείς δεν υπάρχει για να την ακούσει και να την αποθεώσει;

Η δημιουργός του βίντεο αρτ «Rapture», Σαρίν Νεσάτ

Υπάρχει, ευτυχώς, η Σαρίν Νεσάτ, η κορυφαία Ιρανή εικαστικός, βραβείο στην Μπιενάλε της Βενετίας το 1999 με το βίντεο-αρτ «Turbulent», αυτό ακριβώς το μικρό αριστούργημα που περιέγραψα παραπάνω.

Ο Δημήτρης Εϊπίδης, με μια επίδειξη της μοναδικής του ικανότητας να φέρνει στους «Νέους Ορίζοντες» ό,τι καλύτερο και πιο προωθημένο στο χώρο του οπτικοακουστικού, εξασφάλισε το σύνολο του έργου της, 8 ταινίες μικρού μήκους, και τις προβάλλει σε ενιαίο πρόγραμμα στην αίθουσα «Παύλος Ζάννας».

Η οθόνη είναι χωρισμένη στα δύο, οι θεατές κάθονται όπως στον κινηματογράφο. Δεν είναι ο συνήθης τρόπος με τον οποίο προβάλλονται τα έργα της Νεσάτ σε μουσεία και γκαλερί -οι δύο βιντεοοθόνες τοποθετούνται σε αντικρινούς τοίχους. Η 45χρονη, όμως, Ιρανή καλλιτέχνις, που ζει εξόριστη από το 1974 στις ΗΠΑ και έρχεται για πρώτη φορά στην Ελλάδα, δείχνει ενθουσιασμένη. Είναι, άλλωστε, η πρώτη φορά που οργανώνεται παρόμοια ρετροσπεκτίβα του έργου της.

Χωρίς μαντήλι

Η Νεσάτ, έντονη μελαχρινή ομορφιά, και η πρώτη Ιρανή που βλέπουμε σ' αυτό το φεστιβάλ χωρίς μαντήλι, έχει περίπου αφιερώσει τη δουλειά της στην εικαστική εξερεύνηση της θέσης της γυναίκας στην ισλαμιστική πατρίδα της.

Στο «Rapture», στη μια μεριά της οθόνης ένας αντρικός χορός σε ένα έρημο φρούριο, καταπιάνεται με τα γνωστά ανδρικά, στήσιμο σκαλωσιών και κανονιών, παρελάσεις, εφορμήσεις... Στην άλλη μεριά της οθόνης, ένας γυναικείος μαυροντυμένος χορός ξεκινάει από μια έρημο και φτάνει σε μια θάλασσα, σπρώχνει μια μεγάλη βάρκα στα αγριεμένα νερά και φεύγει...

«Βαθιά μέσα μου νιώθω φεμινίστρια», δήλωσε χθες η Νεσάτ. «Και θέλω να πιστεύω ότι όσο ιρανικό και μουσουλμανικό να φαίνεται το έργο μου, λέει κάτι που αφορά όλες τις γυναίκες. Σίγουρα, πάντως, το κέντρο του είναι οι γυναίκες του Ιράν. Απέναντι στον παγωμένο και διαμορφωμένο ανδρικό σύμπαν, οι Ιρανές σήμερα είναι απρόβλεπτες, επαναστατικές, κρύβουν τεράστιες δυνατότητες, είναι οι μόνες που μπορούν να σπάσουν τα στερεότυπα. Ζώντας εξόριστη στις ΗΠΑ, νιώθω συνεχώς την ανάγκη την ίδια στιγμή να καταρρίψω τα κλισέ που υπάρχουν στην Δύση για τη θρησκεία μου, αλλά και να αρνηθώ την καταπίεση που προκαλεί στις γυναίκες».

Ισορροπία στην εξορία

Δεν είναι εύκολη για τη Σιρίν Νεσάτ αυτή η ισορροπία ανάμεσα σε δύο κόσμους. Ούτε η εξορία. «Από τη μια μεριά η αδυναμία να επιστρέψω στην πατρίδα μου μου προκαλεί θλίψη, αλλά συγχρόνως είμαι ευγνώμων για τη δυνατότητα να ζω συνεχώς ανάμεσα σε δύο πολιτισμούς· είναι κάτι που πλουτίζει το έργο μου».

Το ίδιο μετέωρη νιώθει και όσον αφορά το καθαρά καλλιτεχνικό μέρος της δουλειάς της. Έχοντας απαρνηθεί τη ζωγραφική και τη γλυπτική («δεν θα μου άρεσε τα έργα μου να καταλήγουν σε ένα σπίτι, σε έναν τοίχο»), έχει διαλέξει το φιλμ και τη φωτογραφία. «Είναι τα μέσα που μπορούν να καταγράψουν την πραγματικότητα, αλλά και να πάνε πέρα από αυτήν. Είναι τα μέσα που μπορούν να διηγηθούν ιστορίες και να φτάσουν σε πολλούς ανθρώπους, αφού σήμερα η ανθρωπότητα έχει αποκτήσει οικειότητα με τον κινηματογράφο». Δεν νιώθει, πάντως, όπως είπε, «ρομαντικά προσηλωμένη σε οποιοδήποτε μέσο», θέλει να είναι ελεύθερη να τα διαλέγει και να

τα προδίδει ανάλογα με τη φάση της καλλιτεχνικής της έκφρασης.

Το ίδιο διχασμένη είναι και ως Ιρανή που ζει στις ΗΠΑ. «Η δουλειά μου γίνεται με αμερικανικά κεφάλαια. Αυτό δεν σημαίνει ότι συμφωνώ με την αμερικανική εξωτερική πολιτική. Ζω, όμως, στη Νέα Υόρκη, μια πόλη που ο ίδιος της ο ιστός είναι φτιαγμένος από μετανάστες. Δεν ξέρω αν θα μπορούσα να ζήσω σε άλλη πόλη».

Τι ονειρεύεται και ελπίζει για την πατρίδα της; «Δεν θα μπορούσα από μακριά να μιλήσω για τη σημερινή πολιτική πραγματικότητα στο Ιράν. Αυτό που ξέρω είναι ότι εμείς οι Ιρανοί, όλο κάποιο σωτήρα περιμένουμε και όλο νιώθουμε προδομένοι.

Έτσι, το μόνο που ελπίζουμε οι Ιρανοί εξόριστοι είναι να είμαστε κάποτε ελεύθεροι να γυρίσουμε στην πατρίδα μας. Και αυτοί που μένουν στο Ιράν, να ζουν ελεύθεροι στην ίδια τους τη χώρα».